

Адвокатура знає змін

Світлана ФІЛОНЕНКО

22

Нарешті вітчизняна адвокатура дочекалася змін. Хочеться сподіватися, що вони підуть на користь і тим, хто користується послугами адвокатів. Адже вони працюють саме заради обстоювання інтересів своїх клієнтів. Ефективність адвокатури, яка стоїть на сторожі прав, свобод та інтересів людини і громадянина, насамперед залежить від наданих державою правових інструментів та їх застосування на практиці.

Парламент ухвалив президентський законопроект № 10424 «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» як закон. Він передбачає багато новацій, серед яких — створення системи органів адвокатського самоврядування, розширення прав і обов'язків адвоката та видів адвокатської діяльності. Визначено зміст адвокатської таємниці та ефективний правовий механізм її захисту тощо. Заборонено будь-який вплив на адвоката, втручання в його професійну діяльність, у тому числі з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, органів адвокатського самоврядування, юридичних і фізичних осіб.

Закон також передбачає створення Національної асоціації адвокатів для об'єднання, за даними Реєстру, 32 тисячі правозахисників. А от чи слугуватиме це гарантією незалежної діяльності адвокатури в Україні — питання: згідно з висновком Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради, «замість утворення певних об'єднань адвокатів з членством, заснованим на добровільних засадах, проектом передбачається створення органів адвокатського самоврядування з досить значним бюрократичним апаратом... Обов'язкове членство зв'язує адвоката адміністративними обмеженнями й може бути засобом тиску на нього, що є неприпустимим з точки зору механізмів забезпечення і реалізації прав, свобод та законних інтересів людини. Тому членство в адвокатурі має бути побудоване на стимулюючому підході таким чином,

щоб адвокати самі прагнули стати членами громадського об'єднання адвокатів України... Крім того, право на адвокатську діяльність повинні мати також і адвокати, які не є членами адвокатського об'єднання».

Іншою не менш важливою новелою нового закону є допуск іноземних адвокатів до здійснення адвокатської діяльності на території України. На виконання рекомендацій європейських експертів Спільної програми Європейського Союзу та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України», а також Венеціанської комісії документом передбачено, що адвокат іншої держави набуває право займатись адвокатською діяльністю в Україні з моменту включення відомостей про нього до Єдиного реєстру адвокатів України. З цією метою він повинен звернутися з відповідною заявою до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, перед якою мусить довести наявність права на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі. У разі позитивного рішення іноземець має право здійснювати адвокатську діяльність на території України без обмежень, на нього поширюються всі встановлені українським законодавством професійні права і обов'язки адвоката, гарантії адвокатської діяльності.

При цьому виникає логічне припущення, що таким чином встановлюється преференція при набутті статусу адвоката в Україні особою, яка вже має відповідний статус у іншій державі. Зокрема, на відміну від українських громадян, які виявили

бажання стати адвокатами, *адвокату іноземцю непотрібно*: здавати кваліфікаційні іспити, проходити стажування, складати присягу тощо. Крім того, є потенційна можливість витіснення вітчизняних адвокатів іноземними. До того ж будь-яка юридична діяльність у будь-якій державі потребує належних знань *національного законодавства*. Хто гарантуватиме, що адвокати-іноземці без проходження професійної підготовки, яка давала б такі знання, відповідатимуть усім необхідним критеріям адвоката в Україні?

Документом урегульовано функцію адвокатського запиту: визначено коло питань та адресатів, стосовно яких може складатися та надсилатися такий запит. Запроваджено обов'язковість вимог адвокатського запиту щодо органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та підпорядкування. Також встановлено строк надання відповіді на адвокатський запит та адміністративну відповідальність за відмову в наданні інформації на цей запит, несвоєчасне чи неповне надання інформації або надання недостовірної інформації.

Утім, так і не сталося змін у бік уніфікації цієї правничої професії: на ринку правових послуг паралельно з адвокатами (і водночас відокремлено від них) продовжуватимуть надавати правову допомогу інші фахівці в галузі права, зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності. Це не стосується лише захисту у кримінальних справах, який здійснюва-

тиметься згідно з новим Кримінальним процесуальним кодексом після 19 листопада 2012 року виключно адвокатами.

Залишилася неврегульованою ситуація щодо перевірки кваліфікації та допуску до надання правової допомоги підприємців – інших фахівців у галузі права, не змінилося становище з можливістю притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності та неможливістю притягнення до такої відповідальності підприємців, котрі надають правову допомогу. Отже, у зв'язку з цим надання кожній особі «кваліфікованої правової допомоги» залишиться тільки на папері, бо інших фахівців у галузі права й надалі неможливо буде притягнути до відповідальності за неналежне надання правової допомоги.

Проте практична реалізація ухваленого рік тому Закону «Про безоплатну правову допомогу» вже не за горами: отримання безоплатної правової допомоги, й зокрема вторинної, може стати реальністю. Однак вторинна правова допомога надаватиметься виключно адвокатами. Цей механізм почне діяти з 1 січня 2013 року. Усі особи, які легально перебувають на території України, зможуть отримати безкоштовну допомогу юриста, якщо вони її потребують. Ідеться про створення до 2013 року в усіх регіонах країни центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги при головних управліннях юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. Передбачається, що центри співпрацюватимуть з адвокатами на договірній основі. Первинна безкоштовна правова допомога діє вже нині: кожен, хто звернеться до органів влади (райдержадміністрації, сільради), отримає там роз'яснення, як бути, якщо порушено його права (відмова в прийомі скарги, незаконне затримання міліцією тощо). Людині зобов'язані допомогти скласти скаргу, заяву. Крім позовів до суду, клопотань, апеляцій, касацій (це передбачає вже вторинна допомога). Також у правовому центрі особі виділять адвоката (його робота оплачується з державного бюджету) або представника в суді, державних органах перед іншими особами. Але поки що на вторинну допомогу зможуть претендувати не всі, а лише малозабезпечені, інваліди, ветерани Великої Вітчизняної війни, діти-сироти, діти-жертви насильства в сім'ї. До того ж вона надаватиметься всім затриманим за підозрою у скоєнні злочину або правопорушенні протягом 72 годин після затримання, після чого, однак, доведеться наймати юриста. Але з 2013

року безоплатна вторинна правова допомога надаватиметься в повному обсязі всім категоріям осіб, передбаченим статтею 14 Закону «Про безоплатну правову допомогу».

Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачаються нові положення щодо адвокатської таємниці. Адвоката заборонено допитувати або опитувати з питань, що стосуються адвокатської таємниці, та здійснювати в нього обшук. Разом з цим щодо питань, не пов'язаних з адвокатською таємницею, суд може санкціонувати обшук адвоката, але у своїй постанові повинен чітко обґрунтувати, з якого приводу і які саме документи необхідно знайти. Для уникнення в таких ситуаціях зловживань вітчизняні законодавці зупинилися на практиці Європейського суду з прав людини, виходячи з якої в таких випадках слідчий за погодженням із прокурором повинен звернутися до органу адвокатського самоврядування у відповідному регіоні. Після цього місцева рада адвокатів повинна виділити представника, який буде присутній під час обшуку.

Водночас лише адвокатам надається фактично виключне право здійснювати захист прав, свобод та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого тощо. Тому Головне науково-експертне управління також звертало увагу авторів проекту закону на те, що це суперечить вимогам статей 22 та 59 Конституції, якими гарантовано право кожного бути вільним у виборі захисника своїх прав і недопущення звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод під час прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів. Такі зміни не відповідають також вимогам міжнародно-правових актів, які передбачають право кожного обвинуваченого захищати себе особисто або через вільно обраного ним на власний розсуд захисника з-поміж юристів, які можуть надати ефективний правовий захист. У рішенні від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000 (справа щодо вільного вибору захисника) Конституційний Суд України дійшов висновку, що такі дії суперечать положенням частини першої статті 59 та статті 64 Конституції України, за якими конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Представники адвокатської спільноти загалом підтримали законопроект, але, висловлюючи певні зауваження, наголошували на необхідності його доопрацювання.

Вийшов друком перший випуск журналу «Європейське право» – додаток до журналу «Право України». Актуальну тему номера «Феномен європейського права» розкривають статті представників української доктрини, російської та західної школи європейського права, котрі досліджують антологію та філософію європейського права, особливості правової природи Європейського Союзу та основних принципів його права, стан відносин України з міжнародними європейськими організаціями (Радою Європи, ОБСЄ, ЄАВТ, Енергетичним співтовариством тощо).

Окрему увагу видання зосереджує на аналізі підсумків головування України в Комітеті Міністрів Ради Європи (інтерв'ю Міністра закордонних справ України К. Грищенка), а також питаннях реформи Європейського суду з прав людини (наукова публікація Постійного представника України в Раді Європи М. Точицького).

Видання започатковує цикл наукових статей, присвячених історії становлення та розвитку науки європейського права в Україні.

Докладніше з інформацією про журнал та умови передплати на нього можна ознайомитися на сайті <http://evropeyskoe.pravoua.com.ua/>

Наступні номери журналу буде присвячено правовим питанням європейської економічної інтеграції, європейським механізмам захисту прав людини, європейським механізмам безпеки, оборони і встановлення правосуддя, актуальним питанням європейського приватного права, а також питанням розвитку європейських міжнародних організацій та впливу їхнього права на національний правопорядок.